

Het Einde van Geert Wilders' Anti-Islam Retoriek: Een Sji'itische Weerlegging

*Hoe klassieke sji'itische bronnen de mythen en frames van Geert Wilders
ontkrachten*

BAQIYYAT
ALLĀH
INSTITUUT

Sji'itisch Kenniscentrum • Vertaling & Publicatie

augustus 2025

BaqiyyatAllah@proton.me

© 2025 Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/ of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorwoord

In dit opiniestuk presenteert het Baqiyyat Allāh Instituut een diepgravende analyse van Geert Wilders' anti-islamretoriek, bekeken door de lens van de sji'itische theologie. Wij nodigen de lezer uit om veelgehoorde claims te toetsen aan bronnen, context en redeneringen uit een rijke intellectuele traditie.

Het stuk biedt geen slogans, maar argumenten. Het confronteert kernstellingen over islam en moslims met klassieke sji'itische referenties – waaronder werken en methoden van gezaghebbende geleerden zoals Shaykh al-Mufid en 'Allāmah al-Hillī – en plaatst die in de moderne, Nederlandse rechtsstatelijke context. Zo ontstaat een toetsingskader waarin retoriek en realiteit helder van elkaar worden gescheiden; want wat volgt uit de teksten zelf, wat is interpretatie, en wat is politieke framing?

De inzet is kritisch én constructief: het bevorderen van feitelijkheid, rechtvaardigheid en intellectuele eerlijkheid in een debat dat Nederland al decennia bezighoudt. Dit voorwoord is een uitnodiging aan iedere lezer – ongeacht achtergrond of voorkeur – om de argumenten rustig af te wegen, de aangehaalde bronnen na te slaan en eigen conclusies te trekken.

Wie de islam wil beoordelen, doet dat op basis van bronnen en consistente redenering, niet op basis van karikatuur. Met deze publicatie hoopt het Baqiyyat Allāh Instituut bij te dragen aan een publiek debat dat scherper, eerlijker en waardiger is dan de slogans die het te vaak domineren.

Inhoud

VOORWOORD	2
INLEIDING	4
OVERZICHT VAN WILDERS' VOORNAAMSTE ANTI-ISLAM ARGUMENTEN EN DE SJI'ITISCHE WEERLEGGING.....	5
ISLAM: RELIGIE OF “ACHTERLIJKE” IDEOLOGIE?	6
DE KORAN ALS “MEIN KAMPF” EN OPROEPEN TOT GEWELD	6
“ISLAMISERING” EN DE VERMEENDE DREIGING VOOR NEDERLAND	7
VROUWENONDERDRUKKING EN HOOFDDOEKJES	9
INTOLERANTIE, KRITIEK EN HET VRAAGSTUK VAN AFVALLIGHEID	11
CONCLUSIE	13
TABEL: VERGELIJKING VAN WILDERS’ RETORIEK EN SJI’ITISCHE WEERLEGGING PER THEMA	13
EINDNOTEN.....	13
BIBLIOGRAFIE	13

Inleiding

Geert Wilders, een extremist van **Indisch-joodse** komaf¹, is niet alleen de leider van de PVV, maar ook al decennialang een uitgesproken bondgenoot van Israël. Dat is geen geheim; hij woonde in zijn jonge jaren in Israël (begin jaren tachtig) en werkte er op een moshav in de Jordaanvallei, waarna hij veel door het Midden-Oosten reisde. Gezaghebbende biografieën vermelden een verblijf van 1981–1983 en vrijwilligerswerk op Moshav Tomer. Zelf zegt hij Israël sindsdien tientallen keren te hebben bezocht [1][2][3].² Die biografische band kleurt aantoonbaar zijn latere standpunten: Wilders profileert zich als uitgesproken pro-Israëliisch, pleit voor uitbreiding van de Israëlische nederzettingen en noemde Jordanië herhaaldelijk ‘Palestina’ [4][5].³

Zijn uitzonderlijk nauwe Israël-connectie was ook onderwerp van journalistieke en politieke aandacht in Nederland. In 2016 berichtten meerdere media – op basis van onderzoek van de Volkskrant – dat de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) in 2009–2010 ‘naslag’ deed naar Wilders’ Israëlische contacten en mogelijke beïnvloeding. NOS, NU.nl en De Telegraaf brachten die berichtgeving, terwijl de Volkskrant zelf de reconstructie publiceerde [6][7][8][9].⁴ De AIVD geeft, zoals gebruikelijk, geen inhoudelijk commentaar op concrete onderzoeken; er zijn geen openbare aanwijzingen dat het tot juridische stappen kwam. Ter verduidelijking; de AIVD weersprak eerder een Telegraaf-bericht uit 2007 waarin werd gesteld dat Wilders ‘jarenlang’ zou zijn geschaduwd bij bezoeken aan de Israëlische ambassade(!) [10].⁵

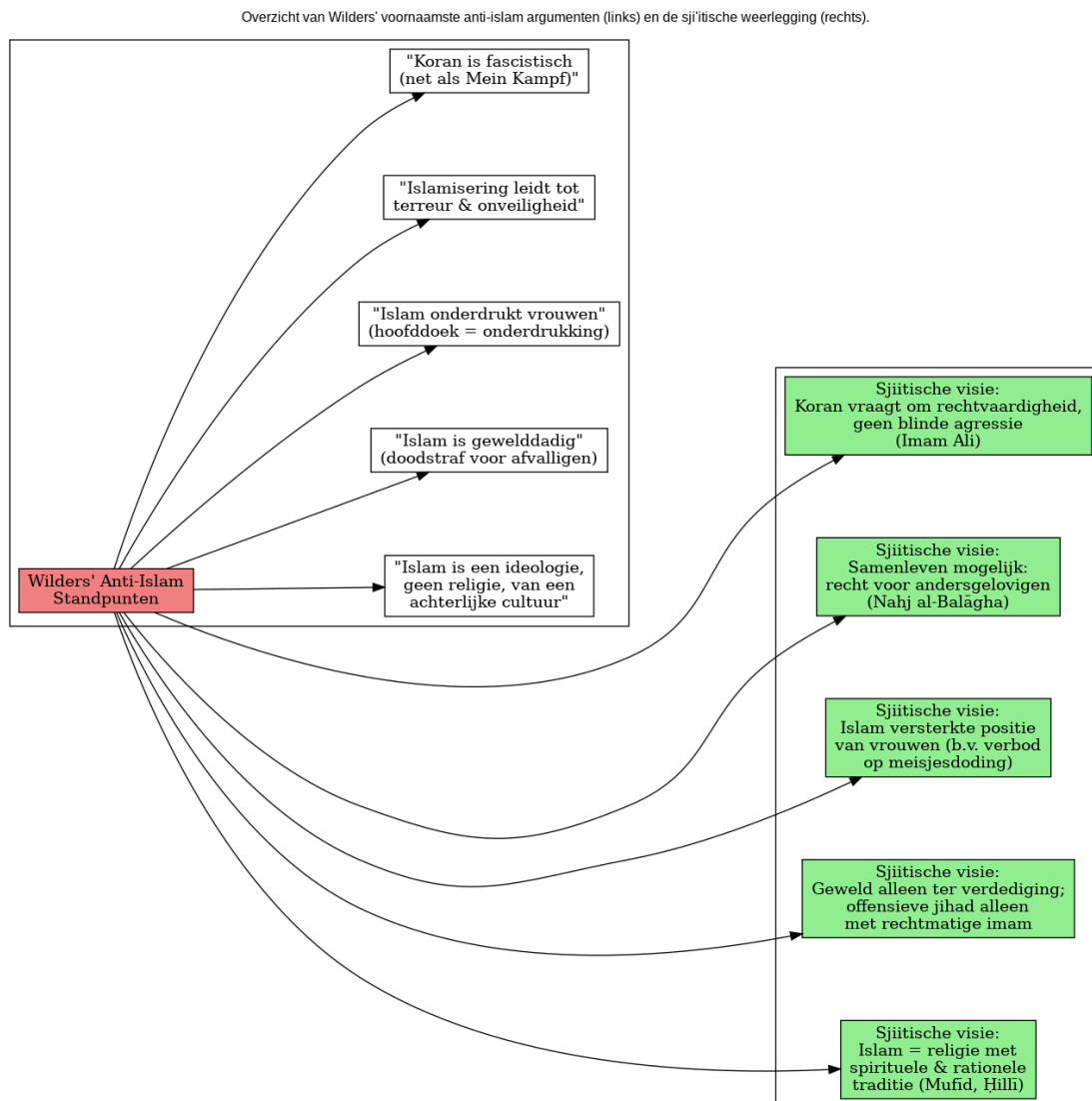
Daarnaast is er aantoonbare internationale financiële en politieke steun rond Wilders’ netwerk. Onderzoeksjournalisten legden vast dat de stichting ‘Vrienden van de PVV’ in 2014–2016 bijna €150.000 ontving van het Amerikaanse Horowitz Freedom Center; ook financiering van reizen werd genoemd [11].⁶ Reeds in 2012 berichtte Reuters over steun uit Amerikaanse netwerken die beleidsdebatten rond Islam en immigratie sponsoren; directe partijfinanciering werd toen door betrokkenen ontkend, maar de verwantschap in thema’s is onmiskenbaar [12].⁷ Politico noteerde in 2017 dat de Amerikaanse donatiestroom weer afnam [13].⁸

Gezamenlijk leveren deze feiten in het Nederlandse rechtssysteem geen **onomstotelijk** bewijs op dat Wilders in juridische zin ‘voor Israël’ werkt; voor zover **publiek** bekend bestaat daarvoor geen hard bewijs. Ze tonen wél consistentie; biografische wortels in Israël, frequente reizen en nauwe ideologische verwantschap met (rechts-)Israëlische agenda’s. Dat verklaart waarom critici betogen dat Wilders’ buitenland- en veiligheidsretoriek soms dichter ligt bij Israëlische regeringsposities dan bij een Nederlandse middenkoers.

Voor dit artikel is die constatering relevant, omdat zijn anti-Islamretoriek vaak een geopolitieke lens draagt die weinig ruimte laat voor religieuze nuance en rechtsstatelijke proportionaliteit. Zijn retoriek schildert de Islam stevast af als een bedreiging voor de Nederlandse samenleving en waarden. In opiniebijdragen, partijprogramma’s en speeches heeft Wilders uiteenlopende argumenten aangedragen – van het beschouwen van de Islam als een fascistische ideologie tot het pleiten voor het sluiten van moskeeën en een immigratiestop voor Moslims. Dergelijke standpunten hebben hem zowel aanhang opgeleverd als felle kritiek, waaronder rechtszaken over haatzaaien[1][2].⁹

In dit artikel worden de belangrijkste anti-Islam argumenten van Wilders geanalyseerd en voorzien van commentaar. Elk punt wordt toegelicht met een voorbeeld van Wilders' uitspraken (in toespraken of programma's), gevolgd door een weerlegging vanuit sji'itisch-islamitisch perspectief op basis van klassieke bronnen. Daarmee biedt dit artikel een genuanceerde, feitelijke tegenhanger van de retoriek, geworteld in de intellectuele traditie van het sji'isme.

In de volgende secties toetsen we die retoriek aan klassieke sji'itische bronnen en aan toetsbare feiten.

Overzicht van Wilders' voornaamste anti-islam argumenten (links) en de sji'itische weerlegging (rechts).

Islam: religie of “achterlijke” ideologie?

Wilders’ **stelling**: “*Islam is niet een religie; het is een ideologie, de ideologie van een achterlijke cultuur.*” – Met deze woorden typeerde Wilders de islam in een interview uit 2008[3].¹⁰ Hierin stelde hij dat de islam niet dezelfde status als andere godsdiensten verdient, maar eerder gezien moet worden als een totalitaire politieke doctrine. Het is een kernpunt in Wilders’ retoriek: hij reduceert de islam tot een *politieke ideologie* die haaks zou staan op democratische waarden, in plaats van een geloof met spirituele dimensie. Door te spreken van een “achterlijke cultuur” trekt hij bovendien de beschaving van moslimmaatschappijen in twijfel. In de partijdiscipline van de PVV zien we dit standpunt terug: de islam wordt niet erkend als geloof dat bescherming verdient, maar behandeld als een vijandige ideologie waarvan Nederland “gezuiverd” moet worden. Wilders heeft bijvoorbeeld betoogd dat de islam geen erkenning als godsdienst verdient en daarom ook geen aanspraak mag maken op vrijheden zoals andere religies – een visie die zijn voorstel tot het verbieden van islamitische uitingen voedt[4].¹¹

Sji’itisch perspectief: Vanuit sji’itisch-islamitisch oogpunt is de islam wél degelijk een religie – een rijke spirituele traditie met een verfijnde theologie en ethiek. De islam omvat geloofsartikelen, rituelen en morele leerstellingen die vergelijkbaar zijn met die van andere wereldreligies. Sji’itische geleerden benadrukken bovendien de rol van de *rede* (‘*aql*) in het geloof. Zo beschouwde de eminente middeleeuwse theoloog Shaykh al-Mufid (948–1022) de menselijke intelligentie als een cruciaal middel om religieuze waarheden te begrijpen[5].¹² Hij ging zelfs zo ver te stellen dat overleveringen die flagrant ingaan tegen de rede verworpen moeten worden[5].¹³ Ook ‘Allāmah al-Ḥillī (1250–1325), een van de grootste sji’itische geleerden, baseerde de doctrines van het Twaalver-sji’isme (Ithna Ashariyya) primair op logica en rationele argumentatie, meer nog dan op letterlijke teksten[6].¹⁴ Deze nadruk op intellectuele benadering toont aan dat de islam een doordachte geloofsleer kent, geen simplistische ideologie. Daarnaast is de islam niet monolithisch of cultureel “achterlijk”: binnen de islamitische beschaving bloeiden wetenschap, filosofie en kunst, vaak onder patronage van moslimheersers. De sji’itische traditie draagt hieraan bij met klassieke werken over ethiek, theologie en recht. Anders dan Wilders’ suggestie, is de islam dus een *religie* in de volle betekenis van het woord: een geloofsovertuiging die spiritualiteit en zingeving biedt, ondersteund door een rijke intellectuele geschiedenis.

De Koran als “Mein Kampf” en oproepen tot geweld

Wilders’ **stelling**: “*De Koran is Mein Kampf van een religie die erop uit is anderen te elimineren... Verbied dat verschrikkelijke boek net zoals Mein Kampf is verboden.*” – Deze oproep deed Wilders in 2007 via een ingezonden brief in **de Volkskrant**[7].¹⁵ Hij bestempelde de Koran daarbij als een fascistisch boek dat aanzet tot geweld, vergelijkbaar met Hitlers beruchte manifest. Concreet eiste hij een wettelijk **verbod op de Koran** in Nederland, naar analogie van het verbod op *Mein Kampf*. Wilders schreef: “*Verbied dit ellendige boek zoals Mein Kampf verboden is. Geef een signaal... dat de Koran nooit, nóóit in ons land als excuus of inspiratie voor geweld kan dienen.*”[8].¹⁶ Hiermee koppelde hij terroristisch geweld direct aan de inhoud van de Koran. Wilders’ film *Fitna* (2008) diende hetzelfde doel: hij monteerde verzen uit de Koran naast beelden van 9/11 en andere terreurdaden, om te “bewijzen” dat de Koran aanzet tot bloedvergieten[4].¹⁷ Deze voorstelling van zaken reduceert de heilige tekst van de islam tot een handboek voor haat. Voor veel moslims waren zulke vergelijkingen diep kwetsend – *de Volkskrant* noemde Wilders’ vergelijking destijds “te ver

gaan” en “diep kwetsend”[1].¹⁸ Niettemin werd Wilders in 2011 vrijgesproken van vervolging; de rechter oordeelde dat zijn uitlating viel binnen het publieke debat, hoe grievend ook[1].¹⁹

Sji’itisch perspectief: In de sji’itische uitlegtraditie van de Koran wordt benadrukt dat de context en interpretatie van verzen cruciaal zijn. Waar Wilders de Koran leest als een letterlijke oproep tot geweld, wijzen islamitische geleerden op de vele verzen die rechtvaardigheid, verdraagzaamheid en verdediging van onderdrukten voorschrijven. De Koran kent zeker passages over strijd, maar die worden binnen de klassieke exegese vaak gebonden aan *voorwaarden* – bijvoorbeeld het toelaten van geweld enkel in situaties van zelfverdediging of tegen onderdrukking. Een bekende Koranpassage luidt: “*Geen dwang is er in de godsdienst*” (2:256), wat al vroeg door moslimexegeten werd gezien als verbod op gedwongen bekering of religieus geweld.

Sji’itische bronnen onderstrepen dat geweld nooit blind of ongeoorloofd mag zijn. Imam ‘Alī ibn Abī Tālib (a) – de eerste imam van de sji’ieten – voerde talloze veldslagen maar legde zijn commandanten strikte ethische regels op. In *Nahj al-Balāgha*, een verzameling van zijn brieven en toespraken, schrijft Imam Ali (a) aan zijn gouverneur: “*Weet dat je onderdanen twee soorten mensen zijn: ofwel je broeders in het geloof, ofwel je gelijken in menselijkheid.*”[9].²⁰ Deze wijsheid impliceert dat niet-moslims met evenveel rechtvaardigheid en compassie behandeld moeten worden als geloofsgenoten. Het doodslaan van onschuldigen – ongeacht hun geloof – is strijdig met die islamitische ethiek. Klassieke sji’itische juristen ontwikkelden bovendien een onderscheid tussen *offensieve* en *defensieve jihad* (strijd). Uniek aan de Twaalver-sji’itische opvatting is dat **offensieve jihad** – dus het beginnen van een gewapende strijd – alleen toegestaan is onder leiding van een onfeilbare, door God aangewezen imam[10].²¹ Sinds de Grote Occultatie (874 n.Chr.), waarin volgens sji’ieten de laatste imam verborgen is, is er dus *geen religieuze autoriteit aanwezig die offensieve oorlog mag uitroepen*. Sji’ieten beperkten zich historisch gezien tot defensieve oorlogvoering en zelfverdediging[10].²² Dit staat haaks op Wilders’ voorstelling van een permanent gewelddadige islamitische opdracht. Waar Wilders de Koran vergelijkt met *Mein Kampf*, wijzen sji’itische geleerden erop dat de Islamitische boodschap juist doordrenkt is van rechtvaardigheidsidealen en ethische richtlijnen die geweld in toom houden. Het *verbieden* van de Koran, zoals Wilders bepleit, zou gelijkstaan aan het censureren van een tekst die voor 1,8 miljard gelovigen heilig is – en zou elke mogelijkheid tot dialoog of nuancering bij voorbaat smoren.

“Islamisering” en de vermeende dreiging voor Nederland

Wilders’ **stelling:** Nederland wordt geconfronteerd met een “*tsunami van islamisering*”, die gepaard gaat met immigratie, moskeebouw en toenemende invloed van de islam op straat[11].²³ In Wilders’ ogen leidt deze “islamisering” onherroepelijk tot **terrorisme, geweld en onveiligheid**[12].²⁴ Dit argument gebruikt hij om rigoureuze maatregelen te rechtvaardigen. Zo opende het verkiezingsprogramma van de PVV in 2017 met de zin: “*Miljoenen Nederlanders hebben schoon genoeg van de islamisering van ons land. Genoeg van de massa-immigratie en asiel, terreur, geweld en onveiligheid.*”[13].²⁵ Het programma presenteerde vervolgens een één pagina tellend “Plan” om Nederland te “de-islamiseren”. Enkele opvallende punten hieruit waren: **grenzen dicht** voor asielzoekers en immigranten uit islamitische landen, het **intrekken** van verblijfsvergunningen van bepaalde groepen, **verbod op hoofddoeken** in openbare functies en – misschien wel het meest verregaand – het **sluiten van alle moskeeën en islamitische scholen, en een verbod op de Koran**[14].²⁶ Wilders koppelt islam dus direct aan onveiligheid: volgens hem is een **maatschappij met minder islam automatisch veiliger**. Zijn retoriek schetst een beeld van

oprukkende sharia-wetten, no-go zones en getalsmatige overname – tenzij er hard wordt ingegrepen. Hier speelt hij in op gevoelens van angst en vervreemding bij delen van de bevolking. Een bekend voorval was zijn retorische vraag aan een PVV-bijeenkomst in 2014: “*Willen jullie in deze stad en in Nederland meer of minder Marokkanen?*”, waarop het publiek scandeerde: “Minder! Minder!” – en Wilders antwoordde: “Dan gaan we dat regelen.”[2].²⁷ Hoewel dit specifiek over Marokkanen ging – en Wilders hiervoor juridisch werd veroordeeld wegens groepsbelediging – paste het in zijn bredere anti-islam discours waarin minder moslims gelijkstaat aan minder problemen.

Sji’itisch perspectief: Vanuit sji’itisch en breder islamitisch gezichtspunt is het beeld van een “islamisering” als rampzalige tsunami ernstig misleidend. Ten eerste zijn moslims geen monolithische blok dat streeft naar dominantie; de overgrote meerderheid van Nederlandse moslims wil gewoonweg in vrede leven en zijn geloof belijden binnen het kader van de Nederlandse rechtsstaat. Er is geen verborgen agenda om de sharia op te dringen. Integendeel, islamitische bronnen leren moslims juist om de wetten van het land waar ze wonen te respecteren, zolang die hun geloof niet direct verbieden. Bovendien benadrukt de sji’itische traditie wederzijdse rechten en plichten tussen de overheid en de burgers. *Nahj al-Balāgha*, met name de beroemde brief van Imam ‘Alī (a) aan zijn gouverneur Mālik al-Ashtar (ra), schetst een idealistisch maar instructief beeld van bestuur in een pluriforme samenleving[9].²⁸ Imam Ali (a) schrijft dat de heerser iedereen rechtvaardig moet behandelen, *ongeacht hun religie*, en dat niet-moslims net zo goed recht hebben op bescherming, veiligheid en vrijheid van cultus als moslims. Dit klassieke document – meer dan 1300 jaar oud – wordt vandaag de dag zelfs aangehaald in mensenrechtendiscussies vanwege de vooruitstrevende aandacht voor diversiteit en gelijkwaardigheid[16].²⁹ Het sji’itische perspectief stelt dus dat een samenleving waar moslims een deel van uitmaken, gestoeld moet zijn op **gerechtigheid voor alle burgers**.

Het PVV-plan om moskeeën te sluiten en de islam uit het openbare leven te verbannen, staat haaks op basisbeginselen van vrijheid van godsdienst. Maar ook binnen de islam zou zo’n dictaat onacceptabel zijn – het dwingt immers mensen om hun geloof op te geven of underground te gaan, iets wat de Quran eveneens afkeurt (“Geen dwang in religie”). In de praktijk is gebleken dat moslims prima loyale burgers kunnen zijn van niet-islamitische landen; sji’ieten hebben eeuwenlang als minderheid geleefd onder vaak soennitisch of niet-moslim bestuur en ontwikkelden een pragmatische houding van burgerzin en tegelijkertijd trouw aan hun religie. Wilders’ vergelijking *meer islam = meer terreur* is feitelijk onhoudbaar; tal van factoren (politiek, sociaaleconomisch) verklaren radicalisering en geweld, niet louter het aantal moskeeën of immigranten. Sterker nog, samenwerking met gematigde islamitische organisaties is een beproefd recept om *tegenwicht* te bieden aan extremisme. Door de islam als geheel te verketteren, ontnemt men juist de gematigde stemmen hun legitimiteit. Een sji’itische geleerde zou erop wijzen dat het pad van gerechtigheid inhoudt *alle* vormen van onrecht te bestrijden – dus ook het onrecht van generalisatie en discriminatie. Kortom, waar Wilders een botsing tussen “islam” en “Westen” propageert, ziet de sji’itische ethiek ruimte voor co-existentie, gebaseerd op wederzijds respect en de *rule of law*. Islamisering hoeft geen bedreiging te zijn in een rechtsstaat die gelovigen én ongelovigen gelijk behandelt; het ‘*islamiseren*’ van Nederland is bovendien een spookbeeld, want de islam schrijft moslims niet voor om politieke dominantie na te streven in landen waar ze leven, maar juist om goede burgers te zijn zolang ze hun geloof vrij kunnen belijden.

Vrouwenonderdrukking en hoofddoekjes

Wilders' **stelling**: “Een 'kopvoddentaks', zo wil ik het noemen.” – Dit schokkende voorstel deed Wilders in 2009 tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen[17].³⁰ Hij betitelde de islamitische hoofddoek (hij gebruikte het denigrerende “kopvod”) als een “symbool van onderdrukking” en stelde voor draagsters jaarlijks €1000 belasting te laten betalen – “de vervuiler betaalt”, aldus Wilders[18].³¹ Deze uitspraak past in zijn bredere betoog dat de islam inherent vrouwonvriendelijk is. Volgens Wilders worden vrouwen in de islam achtergesteld en onderdrukt; ze zouden door islamitische voorschriften gedwongen thuis te blijven, gesluierd te gaan, weinig rechten te hebben in huwelijk en samenleving, enzovoort. Hij wijst bijvoorbeeld op de verplichte bedekking (hijab of boerka) als teken dat de islam vrouwen hun vrijheid en autonomie ontnemt. Daarnaast haalt hij incidenteel zware strafpraktijken aan (zoals steniging bij overspel in sommige islamitische landen) om te stellen dat de islam voor vrouwen letterlijk *levensgevaarlijk* is. Dergelijke culturele misstanden in bepaalde landen presenteert Wilders als onlosmakelijk verbonden met de religie. Het beeld dat zo ontstaat: de islam is een patriarchaal systeem dat niet strookt met Nederlandse waarden van gendergelijkheid.

Sji'itisch perspectief: Binnen de islam zelf – en zeker in de sji'itische scholen – is er een genuanceerd discours over de positie van de vrouw. Allereerst erkennen moslims dat bepaalde culturele gebruiken in meerderheid-islamitische landen nadelig (of zelfs ronduit verwerpelijk) voor vrouwen kunnen zijn, maar zij voeren deze niet terug op de kernleer van de islam. De Koran en profetische traditie brachten juist **vooruitgang** voor vrouwenrechten in de 7e eeuw: zo werd het begraven van pasgeboren meisjes (toentertijd een praktiserende gewoonte in Arabië) expliciet verboden en als moord aangemerkt[19].³² Vrouwen kregen recht op eigendom en erfenis (waar ze voorheen zelf vaak eigendom waren van mannelijke familiehoofden), het recht om een huwelijk aan te gaan met instemming (huwelijkscontracten vereisen volgens de islam de vrije toestemming van de vrouw), en het recht op echtscheiding onder bepaalde omstandigheden. Deze hervormingen waren revolutionair in hun historische context. Sji'itische juristen, zoals al-Ḥillī, hebben in hun juridische werken deze rechten verder uitgewerkt en bevestigd in de sharia-regels van het Jafaritische recht. Zo is in de sji'itische wet vastgelegd dat een vrouw haar eigen bruidsschat bezit en daarover vrij mag beschikken, dat ze financiële onafhankelijkheid behoudt (het geld dat ze verdient behoort haar zelf toe), en dat onderwijs voor zowel jongens als meisjes wordt aangemoedigd. De eerste openlijke bekering tot de islam was nota bene die van Sayyeda Khadījah (a), een vrouw, die tevens een succesvolle zakenvrouw was en de eerste echtgenote van de heilige Profeet (s).

Het dragen van een **hoofddoek (hijab)** wordt in de islam beschouwd als een religieus kledingvoorschrift en een uiting van bescheidenheid, niet als een straf of louter een cultuurgebonden gewoonte. Veel moslima's – ook in Nederland – ervaren de hoofddoek juist als iets wat hen eigenwaarde geeft en hen identificeert met hun geloof; het is vaak een vrije keuze van de vrouw zelf, ingegeven door devotie. Uiteraard zijn er ook conservatieve samenlevingen waar sociale druk een rol speelt, maar dat is geen uniek islamitisch fenomeen (denk aan streng-christelijke gemeenschappen met kledingregels). Het simplistisch neerzetten van de hoofddoek als “onderdrukking” miskent de religieuze beleving en *agency* van miljoenen moslimvrouwen. Sji'itische geleerden hebben vaak benadrukt dat bescheidenheid voor *beide* geslachten geldt – mannen dienen zich eveneens kuis en bescheiden te gedragen. De term “onderdrukking” past eerder bij situaties waarin vrouwen ergens toe gedwongen worden. In de islamitische normatieve bronnen

is dwang echter niet de bedoeling: religieuze verplichtingen (zoals de hijab) dienen uit vrije wil en overtuiging opgevolgd te worden; anders verliest de handeling zijn spirituele waarde.

Waar het gaat om extreme straffen of wrede praktijken tegen vrouwen (zoals eerwraak of genitale verminking), hebben deze geen basis in de Koran of in de gebruikelijke *fiqh*-literatuur. Zo bestaat er *geen* Koranvers dat vrouwenbesnijdenis voorschrijft – het is een puur culturele praktijk in bepaalde regio's, die door veel moslimautoriteiten juist wordt bestreden. Steniging bij overspel wordt in de Koran niet genoemd, terwijl de Thora zelf steniging voor overspel voorschrijft (Lev. 20:10; Deut. 22:24). **Strengheid van de bewijsvereisten en het beginsel van clementie**; voor het uitvoeren van *radjm* (steniging) is óf vier expliciete bekentenissen vereist, óf de getuigenis van vier rechtschapen mannen die de daadwerkelijke geslachtsgemeenschap hebben waargenomen; bij elke twijfel vervalt de *ḥadd*-straf (het beginsel: “*idrā' ū al-ḥudūd bi-sh-shubuhāt*” — schort de *hudūd* op bij twijfel). Dit laat zien dat een “zwarte straf” gepaard gaat met zeer zware bewijseisen.

Sji'itische rechters in de geschiedenis pasten deze straf uiterst zelden toe, omdat de bewijsstandaard bijna onhaalbaar hoog lag (vier ooggetuigen van de daad). Kortom, de *rechtspraktijk* in de islamitische context is divers en vaak gematigder dan Wilders voorstelt. Imam 'Alī (a) stond bekend om zijn barmhartigheid in juridische kwesties: overgeleverd is dat hij bij twijfel of bij kleinste procedurefout de zwaarste straf niet uitvoerde, en hij zei: “*Vergeef bij twijfel, liever dan te bestraffen ten onrechte.*” Zulke noties van rechtvaardigheid en genade in de islamitische bronnen contrasteren sterk met het beeld dat Wilders schetst alsof de islam vrouwen zonder meer onderdrukt en straft.

Sji'ieten eren bovendien prominente vrouwelijke figuren in de vroeg-islamitische geschiedenis; Sayyeda Fāṭima al-Zahra (a) (de dochter van de Profeet) en Sayyeda Zaynab bint 'Alī (a) (de kleindochter van de Profeet) gelden als voorbeelden van vroomheid, moed en welsprekendheid. Vooral Sayyeda Zaynab (a), die na de tragedie van Karbalā een toespraak hield tegen de tiran Yazīd (la), wordt gezien als symbool van vrouwelijke kracht binnen de sji'itische traditie. Haar bestaan weerlegt het idee dat vrouwen “geen stem” zouden hebben in de islam – Sayyeda Zaynab's (a) woorden weerklonken juist luid in de publieke arena van haar tijd. Deze voorbeelden tonen dat het potentieel voor vrouwenemancipatie binnen de islam aanwezig is en historisch ook gerealiseerd werd, zelfs al blijft de maatschappelijke uitwerking daarvan in sommige landen achter. Waar Wilders de islam als inherent vrouwonvriendelijk afschildert, zou een sji'itische denker aanvoeren dat veel van de door Wilders aangekaarte misstanden voortkomen uit culturele en politieke factoren, niet uit de kernleer van de islam. Sterker nog, door moslima's weg te zetten als willoze slachtoffers en hun religieuze keuzes (zoals de hoofddoek) te bespotten, ontnemt men deze vrouwen juist hun stem en keuzevrijheid – een paradox die in Wilders' betoog vaak over het hoofd wordt gezien.

Intolerantie, kritiek en het vraagstuk van afvalligheid

Wilders' **stelling**: De islam is volgens hem onverdraagzaam tegenover kritiek en laat geen ruimte voor andersdenkenden of afvalligen. Hij wijst daarbij op incidenten als de moord op Theo van Gogh (na diens kritische film over de islam), de doodsb bedreigingen aan zijn eigen adres, en islamitische wetgeving omtrent **afvalligheid**. In een opiniestuk refereerde Wilders bijvoorbeeld aan het feit dat “Allah de doodstraf passend vindt voor wie niet langer gelooft”^{[20]³³} – hiermee doelt hij op uitspraken in klassieke islamitische bronnen dat moslims die hun geloof verzaken, ter dood gebracht kunnen worden. Wilders betoogt dat deze intolerantie jegens afvalligen rechtstreeks bijdraagt aan geweld, zoals in de mishandeling van Ehsan Jami (een ex-moslim activist) in 2007^{[21][20]³⁴}. Ook stelt Wilders dat de islam geen ruimte laat voor **vrijheid van meningsuiting** – elke satire of kritiek, zo beweert hij, wordt door moslims beantwoord met geweld of censuur (denk aan de Rushdie-affaire, de Deense cartoons, enz.). Dit argument voedt zijn frame dat de islam onverenigbaar is met Westerse vrijheden: een religie die kritiek wil verbieden en critici wil doden.

Sji'itisch perspectief: Vrijheid van geloof en meningsuiting zijn complexe onderwerpen in de islamitische jurisprudentie, maar het beeld dat elke afvallige blindweg ter dood moet worden gebracht, is een simplificatie van met name middeleeuwse wetgeving die in een andere maatschappelijke context ontstond. In de klassieke samenleving werd **ridda** (afvalligheid) vaak gezien als verraad aan de gemeenschap – vergelijkbaar met deserteren in oorlogstijd – en daarom streng bestraft. Echter, in de praktijk zijn er talloze nuances en voorwaarden. Allereerst maken veel juristen onderscheid tussen iemand die in zijn hart het geloof verliest maar dit niet openbaart (wat gezien wordt als een zaak tussen individu en God), versus de actieve “afvallige” die publiekelijk de gemeenschap verlaat en mogelijk kwaadsprekt of overloopt naar vijanden. Bovendien kende de islamitische geschiedenis periodes waarin vrijdenkers en andersgelovigen relatief veilig hun werk konden doen; het Abbasidische hof had bijvoorbeeld christelijke en atheïstische geleerden in dienst.

Specifiek binnen het **sji'itische** gedachtengoed is het begrip *taqiyya* (voorzichtigheid/dissimulatie) ontwikkeld, juist omdat sji'ieten vaak een vervolgte minderheid waren. Dit concept leert gelovigen dat zij hun geloof zelfs tijdelijk mogen verbergen om *hun leven te beschermen*.³⁵ Die nadruk op het **behouden van leven** laat zien dat het doden van iemand omwille van geloofsafval niet lichtvaardig of graag gedaan werd – in sji'itische geschiedenis is geen enkele bekende executie van een afvallige op gezag van sji'itische imams gedocumenteerd. Moderne sji'itische geleerden hebben bovendien verschillende interpretaties; sommigen vinden dat de oude rechtspraak over afvalligheid herzien moet worden in het licht van mensenrechten en omdat de profeet Mohammed (s) in de Koran zelf geen wereldlijke straf voor apostasie liet optekenen. Velen wijzen erop dat de profeet (s) nooit iemand heeft gedood enkel omdat die persoon de islam verliet; gevallen die wel bestraft werden, gingen altijd gepaard met verraad of oorlog tegen de moslimgemeenschap. Met andere woorden, de kwestie was deels politiek van aard, niet louter religieus.

Ten aanzien van de **vrijheid van meningsuiting**; de islamitische bronnen erkennen aan de ene kant het recht om de waarheid te spreken en onrecht te bestrijden (het concept *al-amr bi-l-ma'ruf wa-n-nahy 'an al-munkar*, “gebieden van het goede en verbieden van het kwade”, kan gezien worden als een plicht tot morele uiting). Anderzijds kennen ze ook het begrip *adab* (respect/zedigheid) in spreken – smaad en opzettelijk beledigen van andermans geloof wordt ontmoedigd: “*Beledig de afgoden niet van degenen die naast God andere goden aanroepen, opdat ook zij God niet beledigen*”

uit vijandschap en onwetendheid” (Koran 6:108). Deze balans tussen uitingsvrijheid en respect lijkt op de moderne discussie over de grenzen van vrije meningsuiting. In het sji’itisch denken is veel ruimte voor debat en dialectiek – Shaykh al-Mufīd zelf hield openlijke debatten met andersdenkenden in Bagdad[22][23]³⁶ en overtuigde velen met argumenten in plaats van dwang[24].³⁷ Dit toont aan dat de intellectuele traditie debat niet schuwde.

Samenvattend is het sji’itische perspectief dat geloof een zaak van hart en overtuiging is – iets dat per definitie niet afdwingbaar is. Daarom is geweld tegen geloofsafvalligen of critici *niet* de kern van de islam; het komt voort uit sociaal-politieke angst voor *fitna* (ordeverstoring) in historische context. In een moderne samenleving met sterke instituties zou men die maatregelen niet hoeven toe te passen. Bovendien leert Imam ‘Alī (a) ons in *Nahj al-Balāgha* om mildheid en vergevingsgezindheid te betrachten in bestuur. Hij schrijft dat bestuurders moeten handelen met “*genade en vergeving, zoals je zelf ook vergeven wilt worden*”. Zulke ethiek staat haaks op een beeldenreeks waarin critici meteen met geweld het zwijgen wordt opgelegd.

Wilders’ generalisatie dat “de islam” geen kritiek verdraagt, doet geen recht aan de interne discussies en intellectuele stemmen binnen de moslimgemeenschap. Juist door ruimte te geven aan debat en door moslims niet als vijanden weg te zetten, kunnen logische ideeën groeien. Sji’ieten hebben door hun minderheidspositie vaak moeten laveren en leren leven met anderen – die historische leerschool resulteerde in een pragmatische houding; “eens worden we geoordeeld door God, tot die tijd leven we vreedzaam samen en laten het oordeel over harten aan Hem.” Zo gezien is er in de kern van de islam ruimte genoeg om met kritiek om te gaan, zonder geweld. De uitdaging is vooral *menselijk*, niet religieus; kunnen wij allen (moslim en niet-moslim) leren om verdraagzaam met elkaars overtuigingen om te gaan?

Conclusie

Geert Wilders' anti-islam retoriek baseert zich op algemeenheden en polariserende frames: de islam zou geen echte religie zijn, maar een gevaarlijke ideologie; de Koran zou oproepen tot geweld; de aanwezigheid van moslims zou onveiligheid brengen; vrouwen zouden systematisch onderdrukt worden; en afwijkende meningen zouden in de islam niet geduld worden. In dit artikel zijn deze claims puntsgewijs onder de loep genomen. Telkens blijkt dat Wilders een selectieve lezing presenteert, terwijl de **sji'itisch-islamitische bronnen** en klassieke visies veel genuanceerder zijn.

Uit de sji'itische traditie komt een heel ander beeld naar voren: de islam is wel degelijk een religie, en een die rede en spiritualiteit hoog in het vaandel heeft staan (zoals benadrukt door geleerden als al-Mufid en al-Hillī)[5][6].³⁸ De Koran is niet zomaar een “fascistisch boek”, maar bevat – naast historische strijdverzen – vooral morele en juridische richtlijnen die rechtvaardigheid en mededogen centraal stellen. Geweld in naam van de islam is alleen gerechtvaardigd ter verdediging tegen onderdrukking; offensieve heilige oorlog is in sji'itische ogen voorbehouden aan goddelijk aangestelde leiders en is *de facto* opgeschort[10].³⁹ Wat Wilders “islamisering” noemt, kan ook gezien worden als integratie: moslims maken deel uit van de samenleving en bouwen mee aan het land, zonder hun geloof te verloochenen. Sji'itische bronnen (zoals Imam ‘Alī’s brief) laten zien dat islamitisch bestuur idealiter pluralisme respecteert en alle burgers – moslim of niet – beschermt[9].⁴⁰ Zijn beschuldiging van vrouwenonderdrukking is onlosmakelijk verbonden met culturele uitwassen; de islam zelf gaf vrouwen rechten die in de 7e eeuw revolutionair waren[19].⁴¹ Wat betreft intolerantie voor kritiek: hoewel er problematische interpretaties bestaan door sommige moslim sektes, pleit de sji'itisch-islamitische ethiek voor wijsheid en geduld in het omgaan met andersdenkenden, niet voor brute repressie.

Kortom, tegenover **Wilders' eenzijdige retoriek** staat een rijke islamitische traditie die **divers, humaan en rationeel** is. Het sji'itisch perspectief, geworteld in klassieke bronnen, biedt op elk punt een weerlegging die nuanceert en de feitelijke onjuistheden in Wilders' uitspraken blootlegt. Natuurlijk is geen enkele religie onschuldig aan misbruik door volgelingen; ook binnen de islam zijn verscheidene discussies gaande. Maar Wilders' aanpak – het demoniseren van een gehele godsdienst – miskent de interne diversiteit en zelfreinigende vermogens van die traditie. In plaats van de islam te verbannen uit het publieke domein, zou een open dialoog met kennis van de islamitische bronnen vruchtbaarder zijn. Hopelijk draagt deze analyse daaraan bij door feit en fictie te scheiden, en te laten zien dat een **principiële weerlegging** van populistische retoriek mogelijk is, zonder te vervallen in dezelfde karikaturen.

Tabel: Vergelijking van Wilders' retoriek en sji'itische weerlegging per thema.

Thema	Wilders' retoriek (voorbeeld)	Sji'itisch-islamitische weerlegging
Aard van de islam	"Islam is geen religie maar een ideologie van een achterlijke cultuur"[3].	Islam heeft <i>spirituele kern</i> en theologie; intellect en geloof gaan samen[5][6].
Koran en geweld	"Koran is fascistisch, vergelijkbaar met <i>Mein Kampf</i> . Verbied dat boek."[7]	Koran predikt vooral <i>rechtvaardigheid en barmhartigheid</i> . Geweld alleen in defensieve context.
Islamisering	"Massa-immigratie uit islamitische landen leidt tot terreur, geweld en onveiligheid."[12]	Moslims kunnen vreedzaam integreren; islamitische leer gebiedt recht voor <i>alle</i> mensen[9]. Angst voor "islamisering" is ongegrond en polariserend.
Vrouwen in de islam	"Hoofddoek is een symbool van onderdrukking – invoeren 'kopvoddentaks'."[18]	Islam gaf vrouwen <i>rechten</i> (bezit, onderwijs, instemming huwelijk). Hoofddoek vaak eigen keuze en geloofsuiting, geen opgelegde tirannie.
Vrijheid & afvalligheid	"Allah vindt de doodstraf geschikt voor afvalligen"[20]; "islam duldt geen kritiek."	Koran: "geen dwang in religie"; afvalligheid-straft in praktijk zelden toegepast en omstreden. Islamitische ethiek waardeert <i>genade en tolerantie</i> . Kritiek op geloof moet met dialoog, niet geweld, beantwoord worden.

Elke religie, ook de islam, kent diverse interpretaties en is onderhevig aan de menselijke factor. Wilders' kritiek wijst reële problemen aan (terrorisme, vrouwenrechten, etc.), maar hij legt de schuld daarvoor bij een hele geloofsleer. De sji'itische weerlegging laat zien dat die causaliteit niet houdbaar is: veel van wat Wilders aan de islam toeschrijft, wordt juist door de **islam zelf verboden of genuanceerd** in zijn klassieke bronnen. Een opinieblad-artikel kan de wereld niet veranderen, maar het kan wel de lezer wapenen met kennis. En kennis – zo leert zowel de verlichting als de islam – is het beste wapen tegen valse retoriek.

¹ Lizzy van Leeuwen. “Wreker van zijn Indische grootouders: De politieke roots van Geert Wilders.”

De Groene Amsterdammer, nr. 36, 2 september 2009.

— Bevat de formulering: “Johanna [Meijer], afkomstig uit de bekende en grote **Indisch-joodse** familie Meijer...”
[groene.nl](https://www.groene.nl)

Lizzy van Leeuwen. “Geert Wilders heeft Indische wortels.”

De Groene Amsterdammer, 2 september 2009 (kader/aanvulling bij het dossier).

— Noteert expliciet dat Wilders’ grootvader Johan Ording trouwde met Johanna Meijer, “afkomstig uit een bekende joods-Indische familie.” [groene.nl](https://www.groene.nl)

Lizzy van Leeuwen. “De Indische wortels van Geert Wilders.”

De Groene Amsterdammer, 25 november 2009 (reactie op lezersbrieven).

— Vervolgstuk binnen hetzelfde dossier over Wilders’ (Indische) familieachtergrond. [groene.nl](https://www.groene.nl)

² [1] Encyclopaedia Britannica, ‘Geert Wilders’: verblijf 1981–1983 in Israël.

[2] Wikipedia (biografie ‘Geert Wilders’): vrijwilligerswerk op Moshav Tomer (Jordaanvallei).

[3] JNS / Times of Israel: veelvuldige bezoeken; citaat over ‘Judea & Samaria’ en ‘Jordan is Palestine’.

³ [4] Dutch News / JNS: pleidooien voor meer nederzettingen; uitspraken ‘Jordan is Palestine’.

[5] Times of Israel (2014/2017): Wilders voelt zich ‘thuis’ in Israël; oproep tot ambassadeverhuizing.

⁴ [6] Volkskrant (2 dec 2016): ‘AIVD onderzocht Israëlische contacten Wilders’.

[7] NOS (2 dec 2016): ‘AIVD onderzocht Wilders’ banden met Israël’.

[8] NU.nl (2 dec 2016): ‘AIVD deed onderzoek naar Israëlische contacten van Wilders’.

[9] De Telegraaf (2 dec 2016): ‘AIVD keek naar Israëlische contacten Wilders’.

⁵ [10] AIVD (officieel bericht, 9 mei 2007): ‘Telegraaf-artikel over AIVD en Wilders onjuist’.

⁶ [11] Follow the Money (22 jan 2021): ‘Geert Wilders’ questionable American patron’ (Horowitz Freedom Center).

⁷ [12] Reuters (10 sep 2012): ‘U.S. groups helped fund Dutch anti-Islam politician Wilders’.

⁸ [13] Politico (8 mrt 2017): ‘Wilders’ party suffers donation downturn’.

⁹ Offensive, hostile and unrepentant: Geert Wilders in his own words | Geert Wilders | The Guardian

<https://www.theguardian.com/world/2023/nov/24/offensive-hostile-and-unrepentant-geert-wilders-in-his-own-words>

¹⁰ Offensive, hostile and unrepentant: Geert Wilders in his own words | Geert Wilders | The Guardian

<https://www.theguardian.com/world/2023/nov/24/offensive-hostile-and-unrepentant-geert-wilders-in-his-own-words>

¹¹ Offensive, hostile and unrepentant: Geert Wilders in his own words | Geert Wilders | The Guardian

<https://www.theguardian.com/world/2023/nov/24/offensive-hostile-and-unrepentant-geert-wilders-in-his-own-words>

¹² Al-Shaykh al-Mufid - wikishia

https://en.wikishia.net/view/Al-Shaykh_al-Mufid

¹³ Al-Shaykh al-Mufid - wikishia

https://en.wikishia.net/view/Al-Shaykh_al-Mufid

¹⁴ Hilli, ?Allama Al- (1250-1325) | Encyclopedia.com

<https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/hilli-allama-al-1250-1325>

-
- ¹⁵ Offensive, hostile and unrepentant: Geert Wilders in his own words | Geert Wilders | The Guardian
<https://www.theguardian.com/world/2023/nov/24/offensive-hostile-and-unrepentant-geert-wilders-in-his-own-words>
- ¹⁶ Dutch populist Wilders calls for ban on Koran | Reuters
<https://www.reuters.com/article/world/dutch-populist-wilders-calls-for-ban-on-koran-idUSL08190992/>
- ¹⁷ Offensive, hostile and unrepentant: Geert Wilders in his own words | Geert Wilders | The Guardian
<https://www.theguardian.com/world/2023/nov/24/offensive-hostile-and-unrepentant-geert-wilders-in-his-own-words>
- ¹⁸ Offensive, hostile and unrepentant: Geert Wilders in his own words | Geert Wilders | The Guardian
<https://www.theguardian.com/world/2023/nov/24/offensive-hostile-and-unrepentant-geert-wilders-in-his-own-words>
- ¹⁹ Offensive, hostile and unrepentant: Geert Wilders in his own words | Geert Wilders | The Guardian
<https://www.theguardian.com/world/2023/nov/24/offensive-hostile-and-unrepentant-geert-wilders-in-his-own-words>
- ²⁰ Reflections on equality in light of Ali ibn Abi Talib's advice to Maalik al-Ashtar - The Muslim Vibe
<https://themuslimvibe.com/faith-islam/reflections-on-equality-in-light-of-ali-ibn-abi-talibs-advice-to-maalik-al-ashtar>
- ²¹ World religions and norms of war
https://www.walterdorn.net/pdf/World-Religions-and-Norms-of-War_Ch9-ShiaIslam_2009.pdf
- ²² World religions and norms of war
https://www.walterdorn.net/pdf/World-Religions-and-Norms-of-War_Ch9-ShiaIslam_2009.pdf
- ²³ Dutch populist Wilders calls for ban on Koran | Reuters
<https://www.reuters.com/article/world/dutch-populist-wilders-calls-for-ban-on-koran-idUSL08190992/>
- ²⁴ Concept-Verkiezingsprogramma 2017-2021
https://www.tegenwicht.org/weblog_2017/190_pvv.pdf
- ²⁵ Concept-Verkiezingsprogramma 2017-2021
https://www.tegenwicht.org/weblog_2017/190_pvv.pdf
- ²⁶ Concept-Verkiezingsprogramma 2017-2021
https://www.tegenwicht.org/weblog_2017/190_pvv.pdf
- ²⁷ Offensive, hostile and unrepentant: Geert Wilders in his own words | Geert Wilders | The Guardian
<https://www.theguardian.com/world/2023/nov/24/offensive-hostile-and-unrepentant-geert-wilders-in-his-own-words>
- ²⁸ Reflections on equality in light of Ali ibn Abi Talib's advice to Maalik al-Ashtar - The Muslim Vibe
<https://themuslimvibe.com/faith-islam/reflections-on-equality-in-light-of-ali-ibn-abi-talibs-advice-to-maalik-al-ashtar>
- ²⁹ Reflections on equality in light of Ali ibn Abi Talib's advice to Maalik al-Ashtar - The Muslim Vibe
<https://themuslimvibe.com/faith-islam/reflections-on-equality-in-light-of-ali-ibn-abi-talibs-advice-to-maalik-al-ashtar>
- ³⁰ Offensive, hostile and unrepentant: Geert Wilders in his own words | Geert Wilders | The Guardian
<https://www.theguardian.com/world/2023/nov/24/offensive-hostile-and-unrepentant-geert-wilders-in-his-own-words>
- ³¹ Offensive, hostile and unrepentant: Geert Wilders in his own words | Geert Wilders | The Guardian
<https://www.theguardian.com/world/2023/nov/24/offensive-hostile-and-unrepentant-geert-wilders-in-his-own-words>
- ³² Reflections on equality in light of Ali ibn Abi Talib's advice to Maalik al-Ashtar - The Muslim Vibe
<https://themuslimvibe.com/faith-islam/reflections-on-equality-in-light-of-ali-ibn-abi-talibs-advice-to-maalik-al-ashtar>
- ³³ Dutch populist Wilders calls for ban on Koran | Reuters
<https://www.reuters.com/article/world/dutch-populist-wilders-calls-for-ban-on-koran-idUSL08190992/>

³⁴ Dutch populist Wilders calls for ban on Koran | Reuters
<https://www.reuters.com/article/world/dutch-populist-wilders-calls-for-ban-on-koran-idUSL08190992/>

³⁵ Zie o.a. **Oxford Dictionary of Islam**, lemma “Taqiyah” (samenvatting: ‘voorzorgsdissimulatie bij dreigende vervolging; vooral benadrukt door sjiïeten’). ([Oxford Reference](#)) Vgl. **Encyclopaedia Iranica**, “TAQIYA i. In Shi‘ism” (koranische grondslagen, o.a. 3:28; ‘uitzonderlijke legitimiteit’ in het sjiïsme en ruime lof in overleveringen). ([Encyclopaedia Iranica](#)) Zie ook **Britannica**, “Taqiyyah” (verbergen van geloof onder dreiging van dood/letsel). ([Encyclopedia Britannica](#)) De vaak aangevoerde koranische basis is **16:106, 3:28 en 40:28**. ([Quran.com](#), [Quranic Arabic Corpus](#)) Voor de sji‘itische context en historische motivatie (minderheidspositie en zelfbescherming) zie **Etan Kohlberg**, “*Taqiyya in Shi‘i Theology and Religion*”. ([Brill](#)) Vgl. bovendien de sji‘itische ḥadīth “al-taqiyya dīnī wa dīn ābā’ī” (al-Kāfī, Bāb al-Taqiyya; cit. bij al-Islam.org). ([al-islam.org](#))

³⁶ Al-Shaykh al-Mufid - wikishia
https://en.wikishia.net/view/Al-Shaykh_al-Mufid

³⁷ Al-Shaykh al-Mufid - wikishia
https://en.wikishia.net/view/Al-Shaykh_al-Mufid

³⁸ Al-Shaykh al-Mufid - wikishia
https://en.wikishia.net/view/Al-Shaykh_al-Mufid

Hilli, ?Allama Al- (1250-1325) | Encyclopedia.com
<https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/hilli-allama-al-1250-1325>

³⁹ World religions and norms of war
https://www.walterdorn.net/pdf/World-Religions-and-Norms-of-War_Ch9-ShiaIslam_2009.pdf

⁴⁰ Reflections on equality in light of Ali ibn Abi Talib's advice to Maalik al-Ashtar - The Muslim Vibe
<https://themuslimvibe.com/faith-islam/reflections-on-equality-in-light-of-ali-ibn-abi-talibs-advice-to-maalik-al-ashtar>

⁴¹ Reflections on equality in light of Ali ibn Abi Talib's advice to Maalik al-Ashtar - The Muslim Vibe
<https://themuslimvibe.com/faith-islam/reflections-on-equality-in-light-of-ali-ibn-abi-talibs-advice-to-maalik-al-ashtar>

Bibliografie:

Senay Boztas, *The Guardian*: “Offensive, hostile and unrepentant: Geert Wilders in his own words” – citaten Wilders over Koran (*Mein Kampf* vergelijking), islam als ideologie, hoofddoekbelasting, “minder Marokkanen” uitspraak[7][3][17][2].

PVV Verkiezingsprogramma 2017-2021 (concept, “Nederland weer van ons!”) – puntenplan Wilders: “Nederland de-islamiseren”, sluiting moskeeën, verbod Koran, immigratiestop[14][12].

Reuters bericht (9 aug 2007): “Dutch populist Wilders calls for ban on Koran” – Wilders noemt Koran “fascistisch boek” en pleit voor verbod[25][26]; citaat “Allah ziet doodstraf passend voor afvalligen” en context geweldsincident[20].

Nahj al-Balāgha, Brief 53 van Imam Ali aan Mālik al-Ashtar – principe: “Mensen zijn ofwel broeders in geloof, ofwel gelijken in menselijkheid”[9] (bron: TheMuslimVibe/Tahrif al-islam).

Wikisource/Wikishia over Shaykh al-Mufīd – belang van ‘aql (rede) in sjī’itische theologie: Mufīd verwerpt hadith in strijd met verstand[5].

Encyclopedia of Islam (Robert Gleave) over ‘Allāmah al-Hillī – Twaalver doctrine op basis van logica en rationaliteit[6].

Davood Feirahi, *World religions and norms of war – Shiite Islam* – onderscheid offensieve/defensieve jihad; offensieve jihad alleen mogelijk onder onfeilbare Imam (niet actueel)[10].

TheMuslimVibe, “Reflections on equality – Ali’s advice to al-Ashtar” – uitleg Brief 53, gelijkwaardigheid moslims/niet-moslims in bestuur[9][16]; Profeet Mohammed’s hervormingen: verbod op begraven levende dochters[19].

Tweede Kamer Debatten/NOS – Wilders’ “kopvoddentaks” uitspraak in 2009 (hoofddekseelbelasting)[17].

(Noot: bovenstaande bronnen zijn voor zover mogelijk openbaar geraadpleegd en geven de context of precieze bewoording van uitspraken weer. Klassieke islamitische teksten zijn gebruikt in vertaling. Alle citaten van Wilders zijn bedoeld ter illustratie van zijn standpunten binnen het publieke debat.)

Overige niet-gedrukte bronnen

[1] [2] [3] [4] [7] [17] [18] Offensive, hostile and unrepentant: Geert Wilders in his own words | Geert Wilders | The Guardian

<https://www.theguardian.com/world/2023/nov/24/offensive-hostile-and-unrepentant-geert-wilders-in-his-own-words>

[5] [22] [23] [24] Al-Shaykh al-Mufid - wikishia

https://en.wikishia.net/view/Al-Shaykh_al-Mufid

[6] Hilli, ?Allama Al- (1250-1325) | Encyclopedia.com

<https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/hilli-allama-al-1250-1325>

[8] [11] [20] [21] [25] [26] Dutch populist Wilders calls for ban on Koran | Reuters

<https://www.reuters.com/article/world/dutch-populist-wilders-calls-for-ban-on-koran-idUSL08190992/>

[9] [16] [19] Reflections on equality in light of Ali ibn Abi Talib's advice to Maalik al-Ashtar - The Muslim Vibe

<https://themuslimvibe.com/faith-islam/reflections-on-equality-in-light-of-ali-ibn-abi-talibs-advice-to-maalik-al-ashtar>

[10] World religions and norms of war

https://www.walterdorn.net/pdf/World-Religions-and-Norms-of-War_Ch9-ShiaIslam_2009.pdf

[12] [13] [14] [15] Concept-Verkiezingsprogramma 2017-2021

https://www.tegenwicht.org/weblog_2017/190_pvv.pdf

Overige bronnen

- [1] Encyclopaedia Britannica, ‘Geert Wilders’: verblijf 1981–1983 in Israël.
- [2] Wikipedia (biografie ‘Geert Wilders’): vrijwilligerswerk op Moshav Tomer (Jordaanvallei).
- [3] JNS / Times of Israel: veelvuldige bezoeken; citaat over ‘Judea & Samaria’ en ‘Jordan is Palestine’.
- [4] Dutch News / JNS: pleidooien voor meer nederzettingen; uitspraken ‘Jordan is Palestine’.
- [5] Times of Israel (2014/2017): Wilders voelt zich ‘thuis’ in Israël; oproep tot ambassadeverhuizing.
- [6] Volkskrant (2 dec 2016): ‘AIVD onderzocht Israëlische contacten Wilders’.
- [7] NOS (2 dec 2016): ‘AIVD onderzocht Wilders’ banden met Israël’.
- [8] NU.nl (2 dec 2016): ‘AIVD deed onderzoek naar Israëlische contacten van Wilders’.
- [9] De Telegraaf (2 dec 2016): ‘AIVD keek naar Israëlische contacten Wilders’.
- [10] AIVD (officieel bericht, 9 mei 2007): ‘Telegraaf-artikel over AIVD en Wilders onjuist’.
- [11] Follow the Money (22 jan 2021): ‘Geert Wilders’ questionable American patron’ (Horowitz Freedom Center).
- [12] Reuters (10 sep 2012): ‘U.S. groups helped fund Dutch anti-Islam politician Wilders’.
- [13] Politico (8 mrt 2017): ‘Wilders’ party suffers donation downturn’.